

10. Реєстр проєктів міжнародних фінансових організацій.
<https://proifi.gov.ua/>

11. Міністерство фінансів України. Уряд схвалив законопроект щодо впровадження міжнародного обміну інформацією про доходи, отримані через цифрові платформи. https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_zakonoproiekt_shchodo_vprovadzhennia_mizhnarodnogo_obminu_informatsiieiu_pro_dokhodi_otrimani_cherez_tsifrovi_platformi-5144

12. Міністерство фінансів України. Мінфін обговорив з операторами цифрових платформ концепцію запровадження звітності про доходи своїх користувачів. https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_obgovoriv_z_operatorami_tsifrovikh_platform_kontseptsiiu_zaprovadzhennia_zvitnosti_pro_dokhodi_svoikh_koristuvachiv-4746

Ніколаєнко В. Л.,
кандидат соціологічних наук,
Інститут соціології НАН України
Ніколаєнко Л. Г.,
кандидат філософських наук, доцент,
незалежний дослідник

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК СИСТЕМА ДІЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Поняття цифрової трансформації (англ. digital transformation – DT) вже за своїм визначенням звучить як комплекс дій. Залишилося лише зрозуміти, що це за дії за своєї формою, за своїм призначенням та за своїми соціальними наслідками. Відомо, що за формою – це дії, спрямовані на переведення аналогових даних в цифровий формат (позначення цифрою), а за призначенням – оптимізація управлінських технологій. Що до соціальних наслідків, то тут виникає море питань, адже ми маємо справу з трансформацією соціальності, а отже й свідомості.

Загалом прийнято вважати, що означені дії, спрямовані на оптимізацію системи управління базовими технологічними процесами. Проте таке визначення саме внаслідок його граничної абстрактності може розглядатися:

– і як змістовно пустим, бо в ньому не вказано принаймні на три моменти:

а) на соціально визначені інтереси, у згоді з якими відбувається означена трансформація; б) на соціальний стан (місце в соціально-груповій структурі суспільства) відповідних інтересантів; в) на вже позначені соціальні наслідки означеної трансформації;

– і як ідеологічно спрямованим, бо воно провокує ілюзію граничного альтруїзму, на який ніби зорієнтована цифрова трансформація економіки, а разом з нею і усіх інших сфер суспільного життя.

А між тим, існують обережні натяки на три можливі стратегії цифрової трансформації, виокремлені німецькими авторами Юліан Ніда-Рюмелін та Наталі Вайденфельд:

– *перша* стратегія – ринково орієнтована, а це бізнес-моделі, які базуються на маркетингу, а отже й, як стверджується, на споживача, тобто на ідею «зробити світ кращим» завдяки відповідним комунікаціям та взаємодії;

– *друга* стратегія – «орієнтована на інтереси держави, контроль над громадянами та стабілізацію автократичної влади»;

– *третья* стратегія «людиноцентрична» – це своєрідна альтернатива «як комерційній, так і державній».

Як стверджується, лідером по впровадженню першої моделі є США, другої – Китай, а третьої і найменш дослідженої – ЄС [Nida-Rümelin & Weidenfeld, 2018, p. v].

Проте, при уважному погляді на все сказане, виникає низка питань саме гуманітарного порядку.

По-перше, розмиті межі між першою і третьою стратегіями, адже складається враження, що обидві з них орієнтовані на те «щоб зробити світ кращим» у той час, коли саме поняття ринково орієнтованої цифрової трансформація означає розробку технологій, спрямованих на трансформацію самої людини в споживача, а це, як доводять дослідження споживацької психології та споживацтва як соціального явища, досить далеко від гуманізму.

По-друге, поняття людиноцентричної цифрової трансформації, якщо воно стосується ринкових реалій сучасної Європи, де споживацька психологія та споживацтво як соціальне явище досить поширені, виявляється теж досить неоднозначним.

По-третьє, державна орієнтація, якщо від неї виграє все суспільство, а отже й всі його члени, теж заслуговує на увагу, бо тоді й сама держава людиноорієнтована.

Між тим автори намагаються довести, що європейський цифровий гуманізм (digital humanism) – реальна альтернатива цифровому капіталізму (digital capitalism) [Див. Nida-Rümelin & Weidenfeld, 2018].

Однак треба розуміти, що цифрова трансформація, яка з економічної сфери розповсюджується на всі без виключення сфери суспільного життя, – це, перш за все, система дій, покликана методом переведення аналогових даних в цифровий формат, внести радикальні зміни в організаційний дизайн, тобто в систему управління (моделювання і контролю за виконанням) усіма без виключення соціальними процесами, включаючи управління знаннями (від їх виробництва та практичного впровадження до трансляції від покоління до покоління) та управління враженнями (від їх соціального конструювання до контролю над мірою ефективності їх впливу на повсякденну людську поведінку, включаючи створення та розпад цільових груп) тощо.

Тому не дивно, що організаційний дизайн має три виміри: «люди, інформація і технології» [Див. Almunawar et al., 2022].

Але треба мати на увазі, що означені поняття потребують уточнень з огляду на їх латентні смисли, бо:

- *люди* розбиті на групи, а отже й наділені відповідними статусами та ролями;

- *інформація* – це скоріше не доведення до населення істинних смислів, достовірних за змістом, а метод підміни реальності, тобто соціально сконструйовані повідомлення, орієнтовані на формування вражень в заданих параметрах та управління ними;

– *технології* – сукупність методів та інструментів, за допомогою яких можна вносити зміни в уявлення людей про власні статуси та ролі, а отже й коригувати їхню споживацьку поведінку в бажаних параметрах.

Що важливо? Це те, що абсолютна більшість людей не посвячена у подібні тонкощі так званої економіки вражень, яка вже інституціолізована, а тому сприймає все, що відбувається навколо як ніким не регульований процес.

Тут треба зазначити, що писемність споконвіку сприймалася як щось магічне [Bard et al., 2022, p. 21], а тим більше у формі цифр та чисел. Насправді це відбувалося до часів, коли почала поширюватися масова освіченість як альтернатива релігійному конструюванню уявлень про світ як суцільно зачаклований. Проте магія цифр та чисел залишається й досі. Між іншим, зокрема Макс Вебер поставив питання про розчаклування світу (*Entzauberung der Welt*). Проте сучасна цифрова трансформація соціальності починає виглядати як зворотній процес, в якому поряд з тим, що можна назвати магією іміджу, відбувається своєрідна реінкарнація зафіксованої ще Піфагором магії цифр і чисел, яка нині стала дієвим засобом в справі формування сучасної багаторівневої системи залежностей. Проте саме серед цифрових залежностей можна відмітити перш за все:

– *персональну або психічну залежність* від різного роду гаджетів та цифрового контенту, яка виражається у вигляді втрати самоконтролю та наступне нав'язливе використання цифрових пристроїв, технологій, соціальних мереж тощо, а загалом Інтернету;

– *соціальну залежність*, яка має декілька рівнів, зокрема:

а) *групову залежність*, яка виникає завдяки технологіям формування та використання так званих цільових груп;

б) *залежність суспільства* від соціальних суб'єктів, які мають право і можливість розробляти цифрові технології, контролювати їх використання, зокрема з огляду на формування та контроль не традиційних соціальних процесів та отримувати відповідну вигоду;

в) *міжнародний рівень залежності*, залежність держав, що мають доступ до глобальних соціальних мереж, але мають обмежені можливості контролю над ними.

При чому, можна висунути гіпотезу стосовно того, що цифрова залежність тим вища, чим більшим є так званий цифровий розрив, який не треба, як прийнято, зводити до міри доступу до Інтернету та цифрових інструментів. Навпаки, сам цей доступ створює ситуацію залежності від тих, хто має їх у власності.

А це означає, що існує три категорії людей, серед яких треба перш за все відмітити:

- *користувачі* – тих, для кого доступ до Інтернету та цифрових інструментів може бути перекрито в будь-який момент;

- *ІТ-спеціалісти* – ті, хто розробляє цифрові інструменти, програмує та обслуговує їх роботу тощо;

- *по-третє*, цифрові власники, включаючи і так званих цифрових магнатів (власників глобальних соціальних мереж та месенджерів), які фактично перебрали на себе право контролю навіть над свободою слова.

Якщо скористатися термінологією, якою користуються теоретики соціальної дії, то перших можна назвати *цифровими акторами*, других, *цифровими агентами*, які, будучи найманою робочою силою діють у згоді з волею третіх, але мають від цього певний зиск, і цифрові суб'єкти, тобто люди, які діють у згоді з власною волею.

У підсумку можна сказати, що:

- цифровізація і цифрова трансформація – одне ціле, і що цифровізація – прикладна ІТ-технологія [Див. Herberger & Dötsch, 2021];

- цифровізація – система соціально орієнтованих дій, які в силу їх перманентності перетворюються в специфічний соціальний процес;

- стратегій цифровізації існує принаймні три, а домінуюча з них визначається базовим принципом соціальної організації суспільства, яким нині є ринковий, тобто орієнтований на прибутки, а отже на подальше розшарування

суспільства, адже витрати на підтримку соціальної стабільності відносяться до категорії збитків;

– дійсна людиноорієнтована стратегія цифрової трансформації суспільства, попри те, що вона не є мейнстримною, ще дасть про себе знаки, бо лише вона є соціально значущою.

Список використаних джерел

1. Bard, A., Söderqvist, J., & Larsson, A. (2020). Behind the history of labor: Technology as the driving force. In A. Larsson & R. Teigland (Eds.), *The digital transformation of labor: Automation, the gig economy and welfare* (pp. 15–30). Routledge.
2. Herberger, T. A., & Dötsch, J. J. (Eds.). (2021). *Digitalization, digital transformation and sustainability in the global economy: Risks and opportunities*. Springer.
3. Almunawar, M. N., Islam, M. Z., & Ordóñez de Pablos, P. (Eds.). (2022). *Digital transformation management: Challenges and futures in the Asian digital economy*. Routledge.
4. Nida-Rümelin, J., & Weidenfeld, N. (2018). *Digital humanism: For a humane transformation of democracy, economy and culture in the digital age*. Springer.

Ніколюк О.В.,

доктор економічних наук, професор,

Кравченко Ю. І.,

здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти,
Одеський національний технологічний університет

BIG DATA ТА АНАЛІТИКА У ПРОГНОЗУВАННІ ПРОДОВОЛЬЧИХ РИЗИКІВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ

В умовах сучасної війни продовольча безпека стає надзвичайно важливим аспектом національної стабільності, оскільки аграрний сектор зазнає серйозних руйнувань, що впливають на виробництво, постачання та доступність продуктів харчування. В таких умовах використання технологій Big Data та аналітики